

Key words: Cristofor Columb;
Geographic discovery

1992 - AN DE SEMIMILENARĂ COMEMORARE COLUMBIANĂ
 - Preliminarii la odiseea lui Cristofor Columb -
 (1992 - année de sémillénaire commémoration columbienne -
 - Préliminations à l'odysée de Cristofor Columb-)

N. Barbu

Omagiem în acest an un om de geniu și un eveniment de rezonanță, a căror însemnătate nu a fost percepută la vremea respectivă în adevărata dimensiune, dar al căror ecou s-a amplificat în timp pînă la recunoaștere internațională.

Istoria cunoașterii planetei noastre a scos în prim plan multe figuri de cutezători, care au adus contribuții importante la lărgirea orizontului geografic și cărora le sîntem datori cu pioasă recunoștință, însă cea care s-a întipărit cu majuscule, nu numai în istoria geografiei, ci în conștiința întregii omeniri, este a lui Cristofor Columb, descoperitorul Lumii Noi și personajul de referință al "Epcii Marilor Descoperiri Geografice". Este epoca care, după cum știm, se extinde pe parcursul a cca 100 de ani, cuprinzînd a doua jumătate a sec.XV și prima jumătate a sec.XVI, dar care strălucește în mod deosebit între 1492, prima călătorie transatlantică a marelui Columb, și 1522, cînd se finalizează prima călătorie marină în jurul Pamîntului, inițiată de nu mai puțin vestitul Magellan. Deci un veac dens în descoperiri, cu 3 decenii de maximă eflorescență, veac care a revoluționat nu numai cunoașterea geografică, ci întreaga structură și spiritualitate a umanității, constituindu-se în ceea ce istoria a consemnat sub numele de "Renaștere".

Pentru a înțelege însemnătatea Marilor Descoperiri Geografice, cum se integrează ele în cadrul spiritului renescentist al epocii, ca și locul lui Columb în angrenajul acesteia, se impune o cît de sumară incursiune în evoluția evenimentelor politico-sociale, economice și științifico-tehnice care le-au precedat și pregătit.

Antichitatea, dominată de aristocrația societății gentilico-sclavagiste, epocă a formării și destrămării marilor imperii, a afirmării, culminării și decadenței unor vestite civilizații, ne impresionează și astăzi prin nivelul atins nu numai față de primitivismul tribal care o precede ci, în anumite privințe, chiar față de Epoca Medievală care o succede. Primele civilizații, cele apărute în Orient în milenii III și II î.e.n. (egipteană, mesopotamiană, indiană, chineză), civilizații dominante fluvio-continentale, s-au extins statal prin cuceriri, dar s-au remarcat și prin călătoriile de informare asupra locurilor și oamenilor în toată aria nord-est africană și sud-asiatică. Navigația fluvială fiind încă slab dezvoltată, iar cea maritimă abia la început, principalele descoperiri au fost cele continentale din această parte a Lumii Vechi.

La sfîrșitul mileniului II î.e.n., odată cu dezvoltarea navigației maritimo-comerciale, deși vechile civilizații orientale continuă să se mențină, centrul de polarizare se mută în estul bazinului Mării Mediterane, unde își ating apogeul civilizațiile **cretană** și **feniciană**, cu vădită vocație maritimă. Excelenții lor navigatori extind aria cunoașterii pe insulele și țărmurile întregului bazin mediteranean, după care, depășind Gibraltarul, explorează coastele și insulele vest-africane pînă în zona tropicală, precum și țărmurile vest-europene pînă în Insulele Britanice, contribuind mult la lărgirea orizontului geografic.

Incepînd cu mileniul I î.e.n. se afirmă noi civilizații, **greacă**, **romană** și pentru scurt timp, **cartagineză**, ale căror explorări nu depășesc cu mult spațiul deja cunoscut, dar pe care îl aprofundează și organizează prin asimilări de teritorii, îndeosebi în jurul Mării Mediterane și a Mării Negre. **Perioada elenistă** (ce culminează între secolele V și II î.e.n) realizează acea "Grecia Magna", ce cuprinde teritoriul peninsular și insular elen, coloniile de pe țărmurile Mediteranei și Mării Negre, atingînd dimensiunile unui imperiu în urma celebrei campanii a lui Alexandru cel Mare în Orientul Mijlociu. Dintre navigatorii greci merită a fi amintit Pytheas (sec. IV î.e.n.), care a străbătut Mediterana și a ieșit în Atlantic, de unde, menținîndu-se pe lîngă

țărâmul Europei de Vest, ajunge în Arh. Britanic. Mitologia elenă mai elogiază, între altele, "Odiseea" lui Ulise (prin Homer) în jurul țărmurilor și în insulele Mediteranei, ca și aventura argonauților pe Marea Neagră pînă în Colchida, în căutarea lînei de aur (Pindar, Homer). **Perioada romană** (cu maximum de înflorire între sec. II î.e.n. și sec. II e.n.) se soldează cu vastul său imperiu continental circum-mediteranean, romanii neexcelează ca navigatori și descoperitori. Nu putem omite însă că civilizației greco-romane îi datorăm și primele informații geografice asupra ținuturilor noastre (prin Herodot, Strabon, Arrianus, Pliniu cel Bătrîn, Ptolemeu ș.a.).

Cert este că în antichitatea fîrzie, din primele secole ale e.n., oecumena mai bine cunoscută se limita la zona mediteraneană a Lumii Vechi, desfășurată pe o lungime de peste 10 000 Km între Atlantic și Pacific, și pe o lățime ce nu depășea 2 000 Km între sudul Africii de Nord - Oc. Indian pe de o parte și o linie sinuoasă între Arh. Britanic și Marea Chinei pe de altă parte, zonă cu cea mai mare densitate și cu cele mai intense frământări umane.

Contactul și amestecul atîtor popoare, libertatea spirituală și relativa toleranță religioasă, au impulsivat creativitatea în toate domeniile, inclusiv în cel al geografiei și cosmografiei care, deși conturate acum mai mult sub latura teoretică, a speculațiilor filozofice, își vor găsi confirmarea aplicativă mai fîrziu, în timpul Renașterii, cu generația sa de mari descoperitori. De remarcat intuiția de excepție a erudiților antici, cu deosebire eleni, care, prelucrînd și cunoștințele acumulate de învățații Orientului, au formulat ipoteze îndrăznețe, verificate ulterior, între care cea a "Oceanului Mondial Unic" și a probabilei existențe a unui uscat sudic, de echilibru, "Terra australis". Dar cea mai strălucită emanație a gîndirii geografice antice, care a avut un rol hotărîtor în declanșarea Marilor Descoperiri Geografice și în cristalizarea geografiei ca știință, a fost cea cu privire la "forma sferică a Pămîntului", formulată de filozofii **Pitagora și Aristotel** (cu cca 500 și, respectiv, 350 de ani î.e.n.), susținută de **Strabon** (sec. I î.e.n.) și de alți geografi și astronomi ce pun bazele geografiei matematice, între care **Eratostene, Hiparh și Ptolemeu** (sec. II e.n.).

Epoca Medievală, prin frământările ei sociale și religioase inter și intrastatale, ca și prin invaziile pustiitoare ale popoarelor migratoare, mai ales asiatice (huni, tătari, turci ș.a.), a avut ca principală trăsătură fărîmițarea feudală a imperiilor antice - în primul rînd a Imperiului Roman - și formarea unor noi imperii : arab, mongol, turc. Reacția europeană, cînd pașnică (prin conviețuiri sau asimilări), cînd armată (prin războaie locale sau "cruciade" de anvergură), nu a putut evita transformări structurale. Aceste convulsii politico-sociale nu puteau constitui un stimulent pentru viața spirituală și deci nici pentru fundamentarea conceptuală a geografiei. Totuși, orizontul geografic, datorită tocmai acestor frământări, a continuat să se lărgească, în special grație arabilor, vikingilor, bizantinilor și italienilor.

Arabii, unificați politic și religios în peninsula cu același nume, își extind dominația, începînd din sec. VII e.n., atît asupra Asiei Centrale și Sudice, cît și asupra nordului Africii, pentru ca în anul 711 să treacă Gibraltarul și, în doar cîteva luni de zile, să ocupe aproape întreaga Peninsulă Iberică. Realizează astfel un vast imperiu, de la Atlantic la Pacific, un imperiu mai mult comercial decît administrativ, ei controlînd și intermediînd comerțul dintre produsele Orientului și țările consumatoare ale Europei. În același timp, însușindu-și cunoștințele înaintate ale antichității occidentale și orientale, propagîndu-le dintr-o parte în alta și îmbogățindu-le cu realizările proprii, arabii au contribuit la întreținerea interesului asupra fondului cultural-științific și la stimularea spiritului creator în toate domeniile, inclusiv în geografie. Prin cunoștințele lor învățați și vestiți călători (Masudi, Idrisi, Battuta ș.a.) s-au perpetuat progresele științifice ale geografiei antice, s-au adus completări și aprofundări în orizontul cunoașterii geografice. Intre sec. XIII și XV, datorită loviturilor militare și concurenței comerciale externe, ca și disensiunilor interne, are loc declinul treptat al supremației arabe, fărîmițarea teritorială a imperiului și intrarea în conul de umbră al istoriei.

Vikingii (normanzii), atacînd energic cu corăbiile lor rapide și adeseori, instalîndu-se în regiunile de coastă ale Europei de Vest și Sud, concomitent cu alte expediții pe fluviile Europei de Est pîna la Marea Caspică, Marea Neagră și Bizanț, au cuprins Europa într-un clește de groază și instabilitate. Totuși, ei rămîn în istoria medievală, cu deosebire între sec. IX și XI, nu numai ca mijlocitori de contacte economice și spirituale, ci și ca primi descoperitori ai Groelandei și redescoperitori ai Islandei prin Eric cel Roșu (981), lor atribuindu-li-se și primele contacte cu NE Americii de Nord prin Leif (fiul lui Eric) în jurul anului 1000, desigur fără conștiința descoperirii unui nou continent și deci fără un ecou în acea vreme.

De remarcat însă că monopolul arab în Mediterana și incursiunile agresive ale vikingilor au determinat declinul activității portuare și a comerțului european între sec. IX și XII. Doar **Imperiul Roman de Răsărit**, ca putere maritimo-continentală, mai rezistă un timp, dar cu vigoare tot mai diminuată de luptele cu popoarele balcanice, dornice de independență, cu arabii, în apogeul dominației, cu mongolii și turcii, care își încep expansiunea în Orientul Mijlociu și Apropiat. Atenția se îndreaptă de aceea spre interiorul Europei, unde se formează, și pentru un timp deține un rol mai important, **Sfîntul Imperiu Romano-Germanic**. Totuși, structura tipic feudală a Europei, amestecul clerului în disensiunile politice, la care se va adauga instabilitatea creată de migrațiile popoarelor asiatice, vor accentua criza social-economică și vor zdruncina din temelii sistemul feudal seniorial. **Cruciadele** creștine, sub pretextul eliberării locurilor sfinte din mîinile musulmanilor, încearcă, în realitate, o ieșire din criza economică, dar fără rezultatele scontate.

Situația se remediază în sec. XIII-XIV, odată cu dezvoltarea civilizației orășenești, îndeosebi portuare, ce revigorează navigația fluvială și, mai ales, maritimă. Războiul de 100 de ani (1337 - 1453) are drept principală cauză lupta pentru supremația comerțului maritim, din care beneficiere ies **Veneția, Genova și Barcelona**. Ele preiau monopolul comerțului cu Orientul de la arabi și bizantini, ducând la slăbirea puterii maritime a acestora. Avântul burgheziei comerciale și începutul celei industriale, accentuează destrămarea sistemului feudal medieval, prefigurând noua ordine economico-socială, ce devine evidentă odată cu Renașterea.

În domeniul științifico-tehnic, Evul Mediu nu a înregistrat un progres consistent, cel puțin nu în fazele sale timpurii și mijlocie. Geografia nu este însă vitregită sub aspectul spațialității, care se consolidează și chiar se extinde prin aportul menționat al vikingilor și arabilor, la care se adaugă cel al bizantinilor în Orientul Apropiat și Mijlociu, al chinezilor și indienilor în Orientul Îndepărtat, al rușilor în nordul Eurasiei, al cruciadelor războinice și al soliilor pașnice trimise de papi și regii creștini la Hanii Imperiului Mongol. Se detașează prin noutatea și bogăția informațiilor celebra călătorie a lui Marco Polo (1271-1295), ca și cea a lui Afanasi Nikitin (1466-1472) în Asia. În schimb, gândirea geografică nu numai că nu a depășit nivelul antichității, dar a suferit un important recul sub influența misticismului religios și a denaturărilor fanteziste, mai ales în ce privește forma Pământului. Abia în feudalismul târziu, teoria sfericității, întreținută îndeosebi de geografii și cartografilor arabi, este reactualizată de precursorii Renașterii, între care Pierre d'Ailly (1350-1420) și Paolo Toscanelli (1397-1482). Cartografia trăiește acum o adevărată efervescență prin reluarea și depășirea stadiului ptolemeic în diversificarea proiectiilor, prin înmulțirea hărților și portulanelor necesare navigației, prin realizarea primului glob geografic (Behaim, 1492). Se înregistrează progrese spectaculoase în tehnica și știința navigației marine, unde se trece de la vase mici, respectiv galerele feniciano-arabe, tiramele greco-romane și corăbiile sprintene vikinge, adaptate mai ales pentru deplasarea în lungul țărmurilor, la nave de mare capacitate, stabilitate și rezistență, îndeosebi de tipul caravelor, capabile să înfrunte mărele și oceanele; se trece apoi de la instrumentarul primitiv la altul mult mai perfecționat, de la orientarea și măsurătorile empirice la valorificarea cunoștințelor astronomice în întocmirea tabelelor de declinație, în calcularea latitudinii și longitudinii etc.

Lată-ne deci în plină tranziție de la Epoca Medievală, care apune lent, la Epoca Modernă ce se afirmă tot mai impetuos prin intermediul Renașterii. Esența acestei tranziții o constituie emanciparea spirituală a individului prin situarea rațiunii mai presus de dogmele religioase și tradițiile conservatoare, cu efect în renegarea sistemului social feudal. Inițiativa acestei emancipări europene o au orașele italiene în sud și ale Uniunii Hanseatice în nord, dar ea trece curând în Pen. Iberică, unde Portugalia și Spania devin primele state centralizate ca urmare a reconchistei.

Odată eliberate de sub stăpânirea arabilor (Portugalia în 1249, Spania în 1492), ele își îndreaptă atenția spre rezolvarea stărilor conflictuale interne dintre aristocrația nobiliară și clericală pe de o parte, care urmăreau să-și păstreze privilegiile senioriale, iar pe de altă parte burghezia în plin avânt economic și masa de hidalgo (gentilomii și cavalerii) provenită din mica nobilime - ce a dus greul cruciadelor și al reconchistei contra maurilor - care, ca și burghezia, dorea ranguri și îmbogățire. În această situație, monarhia - ce tindea spre absolutism și înavuțire - se aliază cu conducerea catolică, ce deținea puterea religioasă și își asociază burghezia, deținătoare de capital precum și armata de hidalgo, devenită turbulentă prin lipsă de ocupație, în vederea anihilării nobilimii feudale în interior, a asigurării forței financiare și militare pentru organizarea expedițiilor de cucerire și colonizare în exterior. În timp ce marea masă a populației și mai ales țărănimea lupta din greu pentru existență, protipendada laică și religioasă se întrecea într-un lux exorbitant - prin ceremonii fastuoase, îmbrăcăminte somptuoasă, extravaganță culinară. De aici cererea crescândă de stoffe și mătăsuri scumpe, bijuterii de aur și argint, pietre prețioase, cosmetice, mirodenii. Cea mai mare parte a acestora se procurau din Orient la prețuri enorme, datorită greutateii transportului pe caravane transasiatice sau pe cale maritimă, taxelor de tranzit, pericolului atacurilor piraților și al naufragiilor. La acestea s-au mai adăugat acum, în secolul XV, extensiunea statului otoman peste întreaga Asie de SV și, după cucerirea Constantinopolului (1453), peste întreaga Pen. Balcanică și restul țărmurilor Mării Negre, devenită "lac turcesc", ca și peste bazinul oriental al Mării Mediterane, barînd astfel aprovizionarea cu produsele Orientului.

Dintre țările europene, Portugalia și Spania - recent eliberate și centralizate - manifestă cea mai mare disponibilitate economică și militară. Avantajate și de poziția geografică ideală, ele transferă centrul de greutate al comerțului maritim din Mediterana în Oceanul Atlantic. Aici direcțiile de acțiune se despart. Portugalia își orientează explorările spre sud, punînd stăpînire pe insulele și pe țărmul vest-african, ajungînd treptat pînă în extremitatea sudică a acestui continent prin expediția lui Bartolomeo Diaz în 1488, pentru ca, un deceniu mai târziu, prin expediția lui Vasco da Gama, să treacă în Oceanul Indian și să ajungă în India. În situația creată, cînd drumul prin Mediterana era dominat de republicile italiene și stăpînirea turcescă iar cel prin sudul Africii de către portughezi, Spaniei nu-i mai rămase decît să încerce drumul spre apus, peste oceanul necunoscut. Este momentul în care intră în scenă și va rămîne în istorie Cristofor Columb.

Columb întruchipa întru totul omul timpului său, produs al tranziției de la Feudalism la Renaștere, de

Situația se remediază în sec. XIII-XIV, odată cu dezvoltarea civilizației orășenești, îndeosebi portuare, ce revigorează navigația fluvială și, mai ales, maritimă. Războiul de 100 de ani (1337 - 1453) are drept principală cauză lupta pentru supremația comerțului maritim, din care beneficiare ies **Veneția, Genova și Barcelona**. Ele preiau monopolul comerțului cu Orientul de la arabi și bizantini, ducând la slăbirea puterii maritime a acestora. Avântul burgheziei comerciale și începutul celei industriale, accentuează destrămarea sistemului feudal medieval, prefigurând noua ordine economico-socială, ce devine evidentă odată cu Renașterea.

În domeniul științifico-tehnic, Evul Mediu nu a înregistrat un progres consistent, cel puțin nu în fazele sale timpurie și mijlocie. Geografia nu este însă vitregită sub aspectul spațialității, care se consolidează și chiar se extinde prin aportul menționat al vikingilor și arabilor, la care se adaugă cel al bizantinilor în Orientul Apropiat și Mijlociu, al chinezilor și indienilor în Orientul Indepărțat, al rușilor în nordul Eurasiei, al cruciadelor războinice și al soliilor pașnice trimise de papi și regii creștini la Hanii Imperiului Mongol. Se detașează prin noutatea și bogăția informațiilor celebra călătorie a lui Marco Polo (1271-1295), ca și cea a lui Afanasi Nikitin (1466-1472) în Asia. În schimb, gândirea geografică nu numai că nu a depășit nivelul antichității, dar a suferit un important recul sub influența misticismului religios și a denaturărilor fanteziste, mai ales în ce privește forma Pământului. Abia în feudalismul târziu, teoria sfericității, întreținută îndeosebi de geografii și cartografii arabi, este reactualizată de precursorii Renașterii, între care Pierre d'Ailly (1350-1420) și Paolo Toscanelli (1397-1482). Cartografia trăiește acum o adevărată eferescență prin reluarea și depășirea stadiului ptolemeic în diversificarea proiecțiilor, prin înmulțirea hărților și portulanelor necesare navigației, prin realizarea primului glob geografic (Behaim, 1492). Se înregistrează progrese spectaculoase în tehnica și știința navigației marine, unde se trece de la vase mici, respectiv galerele feniciano-arabe, triramele greco-romane și corăbiile sprintene vikinge, adaptate mai ales pentru deplasarea în lungul țărmurilor, la nave de mare capacitate, stabilitate și rezistență, îndeosebi de tipul caravelor, capabile să înfrunte mările și oceanele; se trece apoi de la instrumentarul primitiv la altul mult mai perfecționat, de la orientarea și măsurătorile empirice la valorificarea cunoștințelor astronomice în întocmirea tabelor de declinație, în calcularea latitudinii și longitudinii etc.

Iată-ne deci în plină tranziție de la Epoca Medievală, care apune lent, la Epoca Modernă ce se afirmă tot mai impetuos prin intermediul Renașterii. Esența acestei tranziții o constituie emanciparea spirituală a individului prin situarea rațiunii mai presus de dogmele religioase și tradițiile conservatoare, cu efect în renegarea sistemului social feudal. Inițiativa acestei emancipări europene o au orașele italiene în sud și ale Uniunii Hanseatice în nord, dar ea trece curînd în Pen. Iberică, unde Portugalia și Spania devin primele state centralizate ca urmare a reconchistei.

Odată eliberate de sub stăpînirea arabilor (Portugalia în 1249, Spania în 1492), ele își îndreaptă atenția spre rezolvarea stărilor conflictuale interne dintre aristocrația nobiliară și clericală pe de o parte, care urmăreau să-și păstreze privilegiile senioriale, iar pe de altă parte burghezia în plin avînt economic și masa de hidalgo (gentilomii și cavalerii) provenită din mica nobilime - ce a dus greu cruciadelor și al reconchistei contra maurilor - care, ca și burghezia, dorea ranguri și îmbogățire. În această situație, monarhia - ce tindea spre absolutism și înavuțire - se aliază cu conducerea catolică, ce deținea puterea religioasă și își asociază burghezia, deținătoare de capital precum și armata de hidalgo, devenită turbulentă prin lipsă de ocupație, în vederea anihilării nobilimii feudale în interior, a asigurării forței financiare și militare pentru organizarea expedițiilor de cucerire și colonizare în exterior. În timp ce marea laică și religioasă se întrecea într-un lux exorbitant - prin lupta din greu pentru existență, protipendada laică și religioasă se întrecea într-un lux exorbitant - prin ceremonii fastuoase, îmbrăcăminte somptuoasă, extravaganță culinară. De aici cererea crescîndă de stoffe și mătăsuri scumpe, bijuterii de aur și argint, pietre prețioase, cosmetice, mirodenii. Cea mai mare parte a acestora se procurau din Orient la prețuri enorme, datorită greutății transportului pe caravane transasiatice sau pe cale maritimă, taxelor de tranzit, pericolului atacurilor piraților și al naufragiilor. La acestea s-au mai adăugat acum, în secolul XV, extensiunea statului otoman peste întreaga Asie de SV și, după cucerirea Constantinopolului (1453), peste întreaga Pen. Balcanică și restul țărmurilor Mării Negre, devenită "lac turcesc", ca și peste bazinul oriental al Mării Mediterane, barînd astfel aprovizionarea cu produsele Orientului.

Dintre țările europene, Portugalia și Spania - recent eliberate și centralizate - manifestă cea mai mare disponibilitate economică și militară. Avantajate și de poziția geografică ideală, ele transferă centrul de greutate al comerțului maritim din Mediterana în Oceanul Atlantic. Aici direcțiile de acțiune se despart. Portugalia își orientează explorările spre sud, punînd stăpînire pe insulele și pe țărmul vest-african, ajungînd treptat pînă în extremitatea sudică a acestui continent prin expediția lui Bartolomeo Diaz în 1488, pentru ca, un deceniu mai târziu, prin expediția lui Vasco da Gama, să treacă în Oceanul Indian și să ajungă în India. În situația creată, cînd drumul prin Mediterana era dominat de republicile italiene și stăpînirea turcească iar cel prin sudul Africii de către portughezi, Spaniei nu-i mai rămase decît să încerce drumul spre apus, peste oceanul necunoscut. Este momentul în care intră în scenă și va rămîne în istorie Cristofor Columb.

Columb întruchipa întru totul omul timpului său, produs al tranziției de la Feudalism la Renaștere, de

Situația se remediază în sec. XIII-XIV, odată cu dezvoltarea civilizației orășenești, îndeosebi portuare, ce revigorează navigația fluvială și, mai ales, maritimă. Războiul de 100 de ani (1337 - 1453) are drept principală cauză lupta pentru supremația comerțului maritim, din care beneficiare ies **Veneția, Genova și Barcelona**. Ele preiau monopolul comerțului cu Orientul de la arabi și bizantini, ducând la slăbirea puterii maritime a acestora. Avântul burgheziei comerciale și începutul celei industriale, accentuează destrămarea sistemului feudal medieval, prefigurând noua ordine economico-socială, ce devine evidentă odată cu Renașterea.

În domeniul științifico-tehnic, Evul Mediu nu a înregistrat un progres consistent, cel puțin nu în fazele sale timpurie și mijlocie. Geografia nu este însă vitregită sub aspectul spațialității, care se consolidează și chiar se extinde prin aportul menționat al vikingilor și arabilor, la care se adaugă cel al bizantinilor în Orientul Apropiat și Mijlociu, al chinezilor și indienilor în Orientul Îndepărtat, al rușilor în nordul Eurasiei, al cruciadelor războinice și al soliilor pașnice trimise de papi și regii creștini la Hanii Imperiului Mongol. Se detașează prin noutatea și bogăția informațiilor celebra călătorie a lui Marco Polo (1271-1295), ca și cea a lui Afanasi Nikitin (1466-1472) în Asia. În schimb, gândirea geografică nu numai că nu a depășit nivelul antichității, dar a suferit un important recul sub influența misticismului religios și a denaturărilor fanteziste, mai ales în ce privește forma Pământului. Abia în feudalismul târziu, teoria sfericității, întreținută îndeosebi de geografii și cartografii arabi, este reactualizată de precursorii Renașterii, între care Pierre d'Ailly (1350-1420) și Paolo Toscanelli (1397-1482). Cartografia trăiește acum o adevărată efervescență prin reluarea și depășirea stadiului ptolemeic în diversificarea proiecțiilor, prin înmulțirea hărților și portulanelor necesare navigației, prin realizarea primului glob geografic (Behaim, 1492). Se înregistrează progrese spectaculoase în tehnica și știința navigației marine, unde se trece de la vase mici, respectiv galerele feniciano-arabe, triramele greco-romane și corăbiile sprintene vikinge, adaptate mai ales pentru deplasarea în lungul țărmurilor, la nave de mare capacitate, stabilitate și rezistență, îndeosebi de tipul caravelor, capabile să înfrunte mările și oceanele; se trece apoi de la instrumentarul primitiv la altul mult mai perfecționat, de la orientarea și măsurătorile empirice la valorificarea cunoștințelor astronomice în întocmirea tabelelor de declinație, în calcularea latitudinii și longitudinii etc.

Iată-ne deci în plină tranziție de la Epoca Medievală, care apune lent, la Epoca Modernă ce se afirmă tot mai impetuos prin intermediul Renașterii. Esența acestei tranziții o constituie emanciparea spirituală a individului prin situarea rațiunii mai presus de dogmele religioase și tradițiile conservatoare, cu efect în renegarea sistemului social feudal. Inițiativa acestei emancipări europene o au orașele italiene în sud și ale Uniunii Hanseatice în nord, dar ea trece curând în Pen. Iberică, unde Portugalia și Spania devin primele state centralizate ca urmare a reconchistei.

Odată eliberate de sub stăpânirea arabilor (Portugalia în 1249, Spania în 1492), ele își îndreaptă atenția spre rezolvarea stărilor conflictuale interne dintre aristocrația nobiliară și clericală pe de o parte, care urmăreau să-și păstreze privilegiile senioriale, iar pe de altă parte burghezia în plin avânt economic și masa de hidalgo (gentilomii și cavalerii) provenită din mica nobilime - ce a dus greul cruciadelor și al reconchistei contra maurilor - care, ca și burghezia, dorea ranguri și îmbogățire. În această situație, monarhia - ce tindea spre absolutism și înnavuțire - se aliază cu conducerea catolică, ce deținea puterea religioasă și își asociază burghezia, deținătoare de capital precum și armata de hidalgo, devenită turbulentă prin lipsă de ocupație, în vederea anihilării nobilimii feudale în interior, a asigurării forței financiare și militare pentru organizarea expedițiilor de cucerire și colonizare în exterior. În timp ce marea masă a populației și mai ales țărănimea lupta din greu pentru existență, protipendada laică și religioasă se întrecea într-un lux exorbitant - prin ceremonii fastuoase, îmbrăcăminte somptuoasă, extravagantă culinară. De aici cererea crescândă de stoffe și mătăsuri scumpe, bijuterii de aur și argint, pietre prețioase, cosmetice, mirodenii. Cea mai mare parte a acestora se procurau din Orient la prețuri enorme, datorită greutateii transportului pe caravane transasiatice sau pe cale maritimă, taxelor de tranzit, pericolului atacurilor piraților și al naufragiilor. La acestea s-au mai adăugat acum, în secolul XV, extensiunea statului otoman peste întreaga Asie de SV și, după cucerirea Constantinopolului (1453), peste întreaga Pen. Balcanică și restul țărmurilor Mării Negre, devenită "lac turcesc", ca și peste bazinul oriental al Mării Mediterane, barînd astfel aprovizionarea cu produsele Orientului.

Dintre țările europene, Portugalia și Spania - recent eliberate și centralizate - **manifestă cea mai mare disponibilitate economică și militară**. Avantajate și de poziția geografică ideală, ele transferă centrul de greutate al comerțului maritim din Mediterana în Oceanul Atlantic. Aici direcțiile de acțiune se despart. Portugalia își orientează explorările spre sud, punînd stăpînire pe insulele și pe țărmul vest-african, ajungînd treptat pînă în extremitatea sudică a acestui continent prin expediția lui Bartolomeo Diaz în 1488, pentru ca, un deceniu mai târziu, prin expediția lui Vasco da Gama, să treacă în Oceanul Indian și să ajungă în India. În situația creată, cînd drumul prin Mediterana era dominat de republicile italiene și stăpînirea turcească iar cel prin sudul Africii de către portughezi, Spaniei nu-i mai rămase decît să încerce drumul spre apus, peste oceanul necunoscut. Este momentul în care intră în scenă și va rămîne în istorie Cristofor Columb.

Columb întruchipa întru totul omul timpului său, produs al tranziției de la Feudalism la Renaștere, de

unde și dualismul personalității sale, rezultat al coexistenței mentalității medievaliste cu spiritul aventurist renascentist. Temeinic autoinstruit în istorie, filozofie, matematică, dar mai ales în cartografie, geografie, astronomie și arta navigației, cunoscător a celor 4 limbi de circulație în domeniul mediteranean și dotat cu geniul creator și vizionar, el se implică total în imperativul social-economic al vremii, de găsire a unui drum mai direct spre bogățiile Orientului. Insușindu-și scrierile antice în problema sfericității Pământului, inclusiv noile argumente și reprezentări cartografice ale precursorilor Renașterii în geografie, consideră pe deplin posibilă o abordare a Orientului mergând în direcție inversă, spre apus, peste ocean. Era întărit în această credință de "Imago Mundi" a lui Pierre d'Ailly, care aprecia că oceanul dintre coasta vest-europeană și cea est-asiatică nu poate avea o lățime prea mare, și de harta lui Toscanelli (1474), din care rezulta o lățime sub 3000 de mile marine în loc de peste 10.000 cât este în realitate. Greșeala nu poate fi imputată nici autorilor și nici lui Columb, ci estimării circumferinței Pământului cu 1/4 până la 1/3 mai mică decât s-a constatat ulterior prin măsurători de precizie. Dar tocmai această mare eroare avea să-l ducă pe Columb la cea mai spectaculoasă descoperire, a imensului continent american, chiar dacă el nu era pe deplin conștient despre acest fapt. Fericita eroare de calcul a constituit punctul de plecare pentru Cristofor Columb în elaborarea "Proiectului Indiilor", proiect ce va avea de înfruntat 8 ani de adversități până la acceptarea lui de către curtea spaniolă în 1492, an care pentru Spania are o dublă semnificație majoră: întemeierea, prin eliberare și unificare, a celui mai puternic regat vest-european și descoperirea Lumii Noi prin Cristofor Columb.

Cele 4 călătorii ale lui Columb în Lumea Nouă nu s-au dovedit o reușită economică imediată pentru Spania. De aceea, stingerea lui din viață în 1506, ca urmare a bolilor contractate și a insatisfacțiilor acumulate, la numai 2 ani de la ultima călătorie și la vârsta de numai 55 de ani, se petrece într-un anonimat total. Ingratitudinea contemporanilor avea să fie reparată, în primul rând, de către geografie și istorie, care l-au reabilitat în conștiința omenirii ca adevăratul descoperitor al Americii. Geografia pentru că, în afară de descoperirile sale directe în Lumea Nouă (Antilele Mari și Mici, Arh. Bahamas, Marea Caraibilor, estul Americii Centrale, nordul Americii de Sud), Columb a fost primul european care a traversat Atlanticul prin zona mijlocie și exemplul său a fost urmat îndată de alte expediții și descoperiri în America, ce au permis conturarea noului continent, ducând astfel la lărgirea enormă a orizontului cunoașterii și la formarea unei imagini mai apropiate de adevărata distribuție a uscatului și mărilor Terrei, de resursele și populația acesteia. Iar istoria, cu obiectivitatea-i specifică, nu numai că l-a reconsiderat în toată mărirea lui, ca figură genială a trecerii de la Evul Mediu la Evul Modern, dar l-a imortalizat cu întreaga dimensiune pentru posteritate. Nu a mai putut fi reparată însă eroarea atribuirii noului continent numele de "America", care aureolează nemeritat pe Amerigo Vespucci, nedreptățind și în acest mod pe autenticul său descoperitor.

Omenirea însă nu a pactizat cu impostura și a omagiat în acest an, cu cel mai mare fast cunoscut în istorie, 500 de ani de când Cristofor Columb a pus piciorul pe pământul Lumii Noi, reabilitându-i astfel memoria pentru eternitate. Spiritul justițiar a învins. Toate statele, inclusiv România, au organizat ample manifestări întru cinstirea acestui memorabil eveniment, iar Spania -țara care l-a adoptat și finanțat- i-a rezervat o excepțională și prelungită fiestă. Sevilla a devenit pentru 6 luni centrul atenției mondiale, ea fiind punctul de plecare în marea odisee columbiană și locul de înhumare a osemintelor marelui descoperitor. Expoziția pe care a dedicat-o evenimentului, cea mai mare expoziție universală din toate timpurile, inaugurată la 20 aprilie, a rămas deschisă până la 12 octombrie 1992, ziua jumătății de mileniu de la descoperirea Americii. Această grandioasă manifestare expozițională, intitulată "Era Descoperirilor", s-a constituit într-o evocare a istoriei inventivității genului uman în toate domeniile cu deosebire în cel al tehnologiei -de la caravelele lui Columb ce au înfruntat oceanul planetar, până la navele spațiale ce sondează astăzi cosmosul, ambele simbolizând momente capitale în explorarea unor lumi noi, momente ce hotărânesc această eră și o plasează între trecutul și viitorul umanității.

Universitatea "Al. I. Cuza" Iași